

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1751)
Heft: 23

Artikel: Epistola apologetica qua egregiam virtutis laudem Helvetiis a C. Iul. Caesare [...]
Autor: [s.n.]
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394704>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 04.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

EPISTOLA APOLOGETICA,

qua

Egregiam Virtutis Laudem

HELVETIIS

A C. JUL. CÆSARE de B. G. Lib. I: I: 4.

tributam

Nuper temere a Quodam obelo critico esse
expunctam, docetur.

Ad

Virum Spectatissimum Nobilissimumque

LOYSIVM de BOCHAT,

Professorem quondam J. U. in Acad. Lausann.

Celeberrimum;

Nunc PRO-PRÆTOREM Lausann. digniss.

ESt ita ut scribis, Vir Spectatissime! paucis-
simi intelligunt, quantæ diligentia sit hæc
Criticæ Artis disciplina, quæ in corruptis
veterum Auctorum Lectionibus detegendis,
iisdemque sanandis occupatur, & quam temere
hæc Sacra violent, qui ut primum aliquid con-
coquere aut cum Dialecticis suis præceptiunculis
non ita facile in concordiam redigere possunt, id
protinus obelo configendum, proscribendum,
aut quocunque modo mutandum esse sciscunt:

qui si Cel. *Burmanni* auream Præfationem Phædro præmissam tanquam normam sibi proponerent, ad quam quicquid est hujus facultatis dirigerent, in sollicitandis veterum Auctorum locis omnino cautiore essent. At videas sæpe homines, nec multa lectione subactos, nec a judicio critico bene instructos hæc Sacra involare, ac confidenter profiteri, se medicinam facere velle, quamvis quid in quovis Scriptorum genere sanum ac integrum sit nullo modo perspectum habeant: Quorum e numero si illum esse dixero, qui in *Miscellaneis Lips. novis Vol. II. Part. II. n. IV. p. 304.* se in aliquot JUL. CÆSARIS *de Bello Gallico Libris* criticas Emendationes tentasse profitetur, nil dixero præter rem; neque admodum miror hanc hominis temeritatem stomachum Tibi movisse: Præterquam enim quod in elegantissimo Scriptore pro lubricitate sua fingendo ac refingendo intemperantius grassatur, eidemque fere tot vulnera infligit, quot loca sanasse vult videri; in prima statim castigatione Helveticæ Gentis gloriam, quam Tu, Vir Spectatissime! multæ Lectionis ac Eruitionis Opere omnibus modis sartam tectam conservare atque illustrare satagis, impio ausu labefactare, quinimmo penitus delere, inepte studet: qua in re, utrum temeritati magis criticæ, quam invidiæ indulgisse videatur, nihil definio. Me interim operæ pretium & rem Tibi non ingratham facturum, simulque præcipuo alicui pietatis officio satisfacturum puto, si hanc confictæ emendationis calumniam a Gente Helvetica abstergam, & mustacei illius critici procacitatem accusando in uno alteroque loco ostendam, quam imparatus sit

fit ab iis præfidiis, citra quæ nemo recte ad optimorum Scriptorum castigationem accesserit.

Sapienter CÆSAR & opportune bellum a se cum Gallis gestum expositurus, Commentarios suos a Galliæ totius divisione in partes, & a pleniore singularum a finibus quibus circumscriptæ sunt definitione orditur: Et quoniam narrandi initium a memorabili illa de Helvetiis parta victoria facere instituit, necesse omnino fuit, ut in ipso exordio prius disertam Helvetiorum mentionem injiceret, quam ipsam narrationem, quasi abrupto quod ajunt filo, his verbis ordiretur: *Apud Helvetios longe nobilissimus & ditissimus fuit Orgetorix.* Hoc autem commodius & magis suo loco fieri potuisse, quam a Cæsare factum est, nemo hactenus sibi persuasit: etenim ubi Galliæ populorum bellicam fortitudinem instituta comparatione ita æstimaverat, ut Belgis primas facile tribueret, sapienter prorsus & apte Helvetiorum laudes, utpote ab eadem situs opportunitate, tanquam causa, profectas, conjunxit, atque ostendit, quemadmodum Belgæ virtutis laude omnes Gallos h. e. Aquitanos Celtasque, anteirent; ita Helvetios reliquos Celtas virtute præcedere, eam maxime ob causam, quod illi Germanis ad inferiorem Rheni partem, hi vero ad superiorem finitimi sint, quibuscum utriusque continentia bella gerant. Ita enim Cæsar: *Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona & Sequana dividit; horum omnium fortissimi sunt Belgæ; propterea quod a cultu atque humanitate provinciæ longissime absunt, minimeque ad eos mercatores sæpe commeant, atque ea, quæ ad effeminandos animos pertinent, important; proximique sunt*

Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt: qua de caussa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis præliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano. &c. Hanc narrationis seriem, quam omnes MSS. Libri tuentur, & nemo hactenus non ita informatam esse judicavit, ut Cæsaris facultatem magnopere commendaret; nuperus ille Criticaster primus tanquam hiulcam, inepto Glossemate interpolatam & multis modis contaminatam damnat, & ferulæ suæ subjectam vix clementius tractat, quam pueri alicujus progymnasma a severo aliquo Orbilio castigari solet. Quæris quid illud sit, quod in hac Cæsaris narratione nasum hunc criticum maxime offenderit? Oportet enim satis graves esse rationes, quæ hominem modeste eruditum commoveant, ut in terribissimo Scriptore integræ alicui pericopæ, omnium consensu ac judicio hactenus comprobatae, contra omnem MSS. Codicum fidem, violentas manus inferat, eamque ut ineptum aliquod asumentum proscribendam esse confidenter pronunciet. Equidem tres in medium adfert rationes, quibus hanc suam sententiam criticam probabilem reddere conatur, sed profecto adeo frivolas frigidisque, ut non mirer, neminem alium hactenus hic aliquid vitii aut interpolationis subolfacere potuisse. Prima hujusmodi est: *Nulla apparet ratio, cur Cæsar in expositione de virtute Belgarum instituta, de Helvetiis voluerit disserere, de quibus quippe demum Cap. II. agit.* Recte quidem videtur concedere Hypercriticus noster, J. Cæsarem, sapien-

pientissimum Scriptorem, nil nisi summa ratione
 in Commentariis suis posuisse: Sed ibi nullam ap-
 parere aut esse rationem, ubi nullam ipse statim
 deprehendat, qui sibi persuadere possit; aut in
 quo summam rationem hactenus sibi cernere vide-
 bantur perspicacissimi interpretes, id, quasi omni
 ratione careret, qui suspectum reddere audeat,
 eum ego a gravissima temeritatis culpa proxime
 abesse censeo. Et profecto adeo necessaria fuit
 Helvetici nominis diserta mentio, antequam ipsam
 narrationem ab Orgetorigis consilio ordiretur, ut
 sine ea Cæsaris oratio prorsus salebrosa & hiulca
 fuisset. Quid quod etiamsi hujus mentionis nulla
 necessitas fuisset, quemvis tamen fateri necesse est,
 Cæsarem communem Helvetiis cum Belgis virtutis
 ac fortitudinis laudem, quoniam ex eadem caus-
 sa, continua nimirum utriusque Gentis cum fini-
 timis ultra Rhenum Germanis conflictatione pro-
 fecta est, perquam apte ac opportune conjunxis-
 se: atque hæc ratio, quamvis nullam apparere
 contendat Criticus noster, ex ipsa Cæsaris narra-
 tione manifesta est, cum dicit: *QUA DE CAUS-
 SA Helvetii QUOQUE reliquos Gallos virtute præce-
 dunt* &c. Quibus verbis aperte significat, immi-
 nentes Helvetiis Germanos ad superiorem Rheni
 ripam finitimos, cum quibus quotidianis fere
 præliis contendere necesse fuerit, Helvetiorum
 belli fortitudinem exercendo acuisse, eorumque
 virtutis gloriam pari modo, quo de Belgis memo-
 raverat, auxisse. Altera ratio, quæ huic infelici
 Critico interpolationis & corruptionis suspicionem
 movit, adhuc levior, & magis ridicula est, si-
 mulque etiam ostendit, nihil eum in hæc Cæsa-
 ris oratione recte intelligere: Quærit enim non

sine Romacho: *Quomodo verba illa: Eorum una pars initium capit a flumine Rhodano, cum Helvetiis connecti, eisque subjici possunt? Cui enim, præter hunc, unquam in mentem venit, ut hæc verba cum proxime superioribus conjungenda, aut de Helvetiis accipienda esse sibi persuaderet? Jam olim Rbellicanus noster ad hæc verba annotaverat: Redit unde digressus erat, nempe ad Celtarum fines describendos. Et referenda sunt omnino hæc Cæsaris verba ad superiora illa: Hi omnes, [scil. Belgæ, Aquitani & Celtæ, qui Galli nostra Lingua appellantur] Lingua, institutis, legibus inter se differunt. . . . Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano. Tertia denique ratio, quam ipse primo in acie loco collocavit, speciem quidem aliquam, sed nihil firmitatis habet: Vult enim Cæsarem mox iterum Cap. II. refellere, quod in hoc loco videatur affirmasse, diserta enim ejus de Helvetiis Cap. II. verba hæc esse: minus facile finitimis bellum inferre possunt. Et deinde in hunc modum argutatur: Quomodo hæc, obsecro, conciliari queunt cum eis, qua Glossemate docentur? Glossema enim Helvetiis tribuit facilitatem gerendi bellum in finibus Germanorum. Sed salva res est! omnis statim evanescit ἐναντιοφανεῖς, si Cæsaris contextum ipsum inspiciamus, qui ita habet: Undique loci natura Helvetii continentur. . . . His rebus fiebat, ut & MINUS LATE vagarentur, & MINUS FACILE finitimis bellum inferre possent: qua de caussa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur: pro multitudine autem hominum, & pro gloria belli atque fortitudinis, angustos se fines habere arbitrabantur. At vero hoc ipso loco tantum abest ut neget, quod supra affirmaverat, quo-*

quotidiana fere Helvetiis cum Germanis, & quidem in FINIBUS aut suis aut eorum, prælia fuisse; ut hoc ipsum magis adhuc confirmet, cum dicit natura locorum fuisse prohibitos, ut *minus late vagarentur, & minus facile finitimis bellum inferrent*: ubi notandum Cæsarem h. l. phrasi illa *bellum inferre*, non loqui de præliis illis quotidianis & levioribus, quibus Germani Rheno transmissis Helvetios sollicitare, aut hi illos laceßere mutuo consueverunt: sed de universæ Gentis aliqua expeditione, qua finitimos populos e sedibus suis expellere studerent: nihilque etiam de frequentia harum incursionum aut affirmare aut negare, sed id tantum dicere, eas cum magna aliqua difficultate esse conjunctas. Deinde vero hæc difficultas bellicæ expeditionis h. l. non tam Germanos, quam Gallos spectat, adversus quos Orgetorix bellum concitare voluit: etenim ab ea parte qua Germanos attingunt Helvetii, non perinde magnas objectas fuisse difficultates quo minus ultro citroque Rhenum transmitterent, atque se mutuo hostiliter invaderent, ex eo clarum est, quod supra in eo loco, de cujus *audientia* nobis controversia est, diserte commemoret, Germanos non minus facile & frequenter Helvetiorum fines invasisse, quibus eos prohibere necesse fuerit. Denique Cæsar etiam Cap. II. hoc ipso loco Helvetiis non tantum bellandi cupidinem, *sed gloriam belli atque fortitudinis*, procul dubio quotidianis adversus Germanos præliis partam tribuit, atque ita diserte confirmat, quæ supra jam in hanc eorum laudem dixerat; quod si enim cum finitimis ob summam & insuperabilem difficultatem non continuis præliis contendissent, dicant mihi unde hæc

hæc belli atque fortitudinis gloria ipsis parta fuerit. En vero hominis illius Critici temeritatem, qui tam frivolis inductus rationibus non dubitat tribunitiam damnationis sententiam ferre hoc diro carmine: *Eximenda idcirco sunt e contextu Cæsaris illa: Quæ de caussa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt - - - in eorum finibus bellum gerunt. Eis enim ejectis, oratio sibi constat, & cuncta prono fluunt alveo.* Scilicet immedicabile vulnus ense recidendum est! Quis non intelligit Criticum nostrum expuncta Helvetiorum laude, iisdem prope rationibus & alteram quoque pericopam, quæ Belgas a fortitudine militari commendat, in *voûelæ* suspicionem vocare potuisse. Quid enim proclivius ipsi fuisset, quam hunc in modum argumentari: „ Nulla apparet ratio, cur „ Cæsar in expositione de finibus singularum „ Galliæ partium instituta, de Belgarum fortitudine voluerit disserere, de quibus quippe de „ mum *Libro secundo* agit. Et quomodo verba „ illa: *eorum una pars initium capit a flumine Rhodano*, cum Belgis connecti, eisque subjici, „ possunt? „ Quamvis enim expungerentur illa verba de Helvetiis, quæ nunc in omnibus Cæsaris Codicibus leguntur, magnum nihilominus adhuc Hyperbaton, & a digressionem relictus statuendus esset in verbis: *Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano &c.* Quod si porro a Critico nostro fueris percontatus, quæ fieri potuerit, ut hoc Glossema satis prolixum omnes & scriptos & impressos Cæsaris Libros occupaverit, is tibi omnem erroris originem pari fiducia ac si ipse fraudis conscius fuisset, explanabit; ita enim narrat: *Legendum esse, existi-*

mo, hunc in modum: Qua de caussa BELGÆ quoque reliquos Gallos virtute præcedunt. &c. Apparet Lectori illico, intrusum hic esse Glossema Grammatici, seu Commentatoris cujusdam, in quo vox Belgæ minus clare potuit legi. Librarius glossema id inter verba Cæsaris intexuit, & dum descriptor novus putavit, ad Belgas hæc non quadrare, quippe quos Cæsar jam dixerat continenter cum Germanis bellum gerere, ipse Helvetios substituit. Hæc quid aliud sunt quam ægri somnia? Quænam probabilitatis mica apparet, unquam hic lectum fuisse, aut legendum esse pro Helvetiis Belgæ, atque Helvetios nuper admodum ab inepto aliquo descriptore in hujus laudis possessionem fuisse admissos? Nugæ meræ atque ædepol lyræ, lyræ!

Deprehendisse mihi videor in Critico nostro Pseudoli ingenium, de quo Comicus: *Quærit quod nusquam est, repperit tamen.* In quo judicio meo ne quid gratiæ, ne quid odio dare videar, alterum adhuc criticæ temeritatis exemplum producam, quod in iisdem in Cæsarem emendationibus n. IV. p. 307. habetur, ubi insignem se lacunam in contextu Cæsaris deprehendisse profitetur, quam ante ipsum nemo animadvertit; verba ejus hæc sunt: *Sub finem Capituli III. Libri I. insignis exstat lacuna in contextu. Additur enim statim sub initio capituli sequentis, Orgetorigem moribus Helvetiorum ex vinculis causam dicere debuisse. Dixerat jam Cæsar, Orgetorigem sollicitasse alios, ac inter eos Dumnorigem Æduum, fratrem Divitiaci, eo eventu, ut oartione Orgetorigis fuerint hi adducti ad fidem jurisjurandi ac promissionis mutuam dandam de Gallia occupanda. Nihil verò additur,*

additur, de conatis severioribus quorundam in Orgetorigem, nec de modo, quo Orgetorix in vincula fuit conjectus, ibi inseritur quicquam. Videtur Orgetorix in legatione, ad civitates Sequanorum & Æduorum suscepta, interceptus, ac in carcerem amandatus fuisse. Nam civitas [Cap. IV: 3.] in qua ipse vinculis atinebatur, armis jus suum in eum voluit exequi, cum multitudo clientum ipsius advolasset. Ipso autem mortuo, Helvetii a consilio profectiois in Gallias nondum fuerunt depulsi, quin potius destinationibus suis constanter inhæserunt. Ex qua ratione facile patet, Helvetios haud exstitisse eos, a quibus Orgetorix in vincula fuerit conjectus. Si quid conjectando licet assequi, Romanorum artibus per Sequanorum vel Æduorum nonnullos Orgetorigem, credo, fuisse comprehensum, ac carceri mancipatum. At hæc omnia exciderunt e Cæsare, & membranula illa fuit amissa, cui illa Orgetorigis historiae pars fuerat inscripta. Profecto totius hujus disputationis ea ratio est, ut eam adduxisse, sit refutasse, adeo ab omni probabilitatis specie abludit. Et Cæsar omnia alia narrat: Ea res [quo videlicet pacto Orgetorix regnum in sua civitate affectaret,] ut est, inquit, Helvetiis per indicium enunciata, moribus suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coegerunt, - - - per eos, ne causam diceret, se eripuit, cum Civitas, ob eam rem incitata, armis jus suum exequi conaretur, multitudinemque hominum ex agris magistratus cogerent; Orgetorix mortuus est, neque abest suspicio, ut Helvetii arbitrantur, quia ipse sibi mortem consciverit. Annon ex his verbis clarum est Orgetorigem ab Helvetiis tanquam libertatis suæ hostem in vincula fuisse conjectum, cum ipsi suis moribus eum ex vinculis causam dicere coegerunt: Neque obstat, quod
 post

post ejus mortem nihilominus Helvetii id quod de sua in Gallos expeditione constituerant, perfecterint: ita enim omni metu vacui & extra periculum erant, ne potentior Orgetorix magnoque clientelarum praesidio munitus occasione hujus profectiois libertate oppressa civitatis imperium invaderet. Quemadmodum vero Pseudolus ille criticus insignem lacunam sibi deprehendisse visus est, ubi nulla est; ita mox Glossema aliquod Librarii ineptientis detexisse sibi videtur, ubi nemo alius unquam quicquam supervacaneum aut quod minus congrueret, quamvis monitus, perspicere potuit, pergit enim l. c. hunc in modum: *In hac membrana praeterea fuerant ea etiam descripta, quae ad conspirationem Sequanorum nonnullorum cum Orgetorige fuerunt referenda. Librarius vero ea, quae perierant, restituere voluit per conjecturas. Unde factum est, ut incisum 8. Cap. II. sit obscurum plane & jejunum. Ea locum: Hac oratione adducti, inter se fidem & jusjurandum dant, & regno occupato, per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse sperant. Prima verba usque ad illud: jusjurandum dant, stilum Caesaris perspicuum spirant. Reliqua, quae sequuntur, ab inepto librario fuerunt adjecta. Quis enim tam est iudicio vacuus, ut ipsi haud suboleat, ea, quae sequuntur, rei ipsi parum congruere? Librarius indicare voluit hanc propositionem: „Ipsi, qui, jurejurando inter-*
„posito, fidem & opem mutuam confirmave-
„rant, in ea spe fuerunt, fore, ut ipsi omnis
„Galliae potirentur, quae nationibus constabat
„tribus, utque inter eas sibi dominatum para-
„rent.„ At haec adjectio est supervacanea. Nisi enim id federati sperassent, ad fidem ei mutuam dan-
dam

dam haud sese adstrinxissent. Librarius vixit ea ætate, qua omnis Gallia formam induerat unius regni. Inde enata sunt verba illa: regno occupato. Orgetorix, auctore Cæsare, Castico Sequano & Dumnorigi Æduo promiserat, se illis regna conciliaturum. Si de hisce regnis, id est, summa potestate Castici in Sequanos & Dumnorigis in Æduos Librario fuit sermo, rationes & res ipsa exigebant, ut scriberet: regnis occupatis. Per illos tres potentissimos ac firmissimos populos librarius designavit Helvetios, Sequanos & Æduos. Dicendum ipsi potius fuisset: fœdere & auxilio mutuo tres potentissimos ac firmissimos populos potiri totius Galliæ posse sperant. At inutilis & supervacua erat hæc verborum accessio, siquidem hoc ipsum spei argumentum in ipsa fœderis natura jam erat situm. Hactenus ille. Quæ prolixius disputata abunde produnt hominem illum, qui nil nisi lacunas & glossemata loquitur, in Cæsare ne quidem quæ planissima sunt recte intelligere. Qui hæc seorsim legerit, non poterit non in eam deduci cogitationem, puerum aliquem suas de loco Cæsaris planissimo, cujus vero sensum non recte fuerit assecutus, hæitationes his verbis exposuisse. In Cæsare plana sunt omnia. Orgetorix persuadet Castico Sequano, ut regnum in sua civitate occuparet, quod pater ante habuerat: idemque Dumnorigi Æduo consilium suggerit: Sequæ, ubi primum suæ civitatis imperium obtinuerit, suis copiis, suoque exercitu facile illis hæc regna conciliaturum, confirmat. Illi hac Orgetorigis oratione adducti in eam spem veniunt, sese regno per tres potentissimos ac firmissimos populos occupato, totius Galliæ facile potiri posse, atque ita inter se fidem & jusjurandum dant. Ita perspicuum est quammaximè

maxime illa verba: *regno occupato* distributive accipienda esse, q. d. *regno a singulis in sua civitate occupato*; quanquam etiam verba: *per tres potentissimos ac firmissimos populos*, cum sequentibus conjungantur, ut *speraverint se PER EOS totius Galliae potiri posse*. Neque minus certum est, hos Triumviros totius Galliae imperium non populo suo, sed oppressa populi libertate sibi parare voluisse: Ut adeo ineptæ & a Cæsaris mente alienæ sint, quas Criticus proposuit emendationes.

Quid Tibi jam videtur, Vir Spectatissime! quales putas nos habituros aliquando Cæsaris Commentarios, si huic & similibus aliis hæc impune grassandi licentia daretur? Certe prætorio aliquo edicto a castigandis antiquorum Libris hi erunt submovendi, si quidem intemeratam antiquitatis Lectionem conservari nobis velimus. Tu vero Helvetici nominis gloriam, partamque Eruditionis reconditæ celebritatem tueri, meque Humanitate & Amore complecti perge. Ita fiet, ut malevolorum invidiam, obscurasque calumnias facilius contemnere possim, qui id unum semper studui, ut placerem bonis, tuique similibus Viris; non barbaris illis ab omni cultu & humanitate longissime remotis ex ultima Sarmatia nomen sibi aptantibus *Satanomotuskiis*, *Alitbiodotoskiis*, vere Ἡλιθίοις, quibus me exosum esse nomen haud inique fero, immo magis gratulor. Vale.